

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

استثنائات در حقوق جزای ایران

"صلاحیت مراجع رسیدگی کیفری با تأکید بر صلاحیت محلی و استثنائات آن"

بر اساس قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

تألیف: محمدعلی رضائی شریف

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۲	 ۱-۱- کلیات و مفاهیم و فرایند دادرسی کیفری
۱۲	 ۱-۱-۱- مفاهیم دادرسی کیفری
۱۴	 ۱-۱-۲- فرایند دادرسی کیفری
۱۵	 ۱-۲-۱- مرحله کشف جرم
۱۶	 ۱-۲-۱-۱- جرم
۱۶	 ۱-۲-۱-۲-۱-۱- دیدگاه جرم شناسی
۱۸	 ۱-۲-۱-۲-۱-۲- دیدگاه حقوقی
۲۰	 ۱-۲-۱-۳-۱-۱- دیدگاه قانونی
۲۰	 ۱-۲-۱-۴-۱-۱- دیدگاه جامعه شناسی
۲۳	 ۱-۲-۱-۵-۱-۱- دیدگاه فقهی
۲۴	 ۱-۲-۱-۲-۱-۱- ابعاد جرم
۲۵	 ۱-۲-۱-۳-۱-۱- ارتکاب جرم
۲۶	 ۱-۲-۱-۴-۱-۱- جرایم مشهود
۲۷	 ۱-۲-۲-۱-۱- مرحله تعقیب متهم
۲۸	 ۱-۲-۳-۱-۱- تحقیقات مقدماتی
۳۰	 ۱-۲-۴-۱- صلاحیت مراجع رسیدگی کیفری
۳۱	 ۱-۲-۱- تعریف صلاحیت
۳۲	 ۱-۲-۲- صلاحیت مرجع قضایی در حقوق ایران

۳۳	۱-۲-۳- اهمیت صلاحیت
۳۴	۱-۲-۴- خصوصیات اصل صلاحیت کیفری
۳۵	۱-۲-۵- نحوه انتخاب مراجع رسیدگی کننده به عنوان مرجع صالح
۳۹	۱-۲-۶- انواع صلاحیت دادگاه
۴۰	۱-۲-۷- تقسیم بنیادین صلاحیت دادگاه
۴۱	۲-۱- صلاحیت مراجع رسیدگی کیفری
۴۱	۲-۲- صلاحیت
۴۳	۲-۳- صلاحیت کیفری
۴۵	۲-۴- صلاحیت قضایی
۴۵	۲-۵- صلاحیت قاضی
۴۸	۲-۶- صلاحیت شعبه رسیدگی کننده
۴۹	۲-۷- تکلیف حکم صادر شده از مرجع غیر صالح
۵۱	۲-۸- نتیجه امره بودن قواعد صلاحیت
۵۲	۲-۹- رابطه صلاحیت چند دادگاه
۵۶	۲-۱۰- صلاحیت ذاتی
۵۸	۲-۱۰-۱- ارکان صلاحیت ذاتی دادگاه کیفری
۵۹	۲-۱۰-۱-۱- صنف دادگاه
۶۰	۲-۱۰-۱-۲- نوع دادگاه
۶۱	۲-۱۰-۱-۳- درجه دادگاه
۶۳	۲-۱۱- صلاحیت محلی

۷۳	۱-۱۱-۲- معیار اصلی صلاحیت محلی
۷۴	۲-۱۱-۲- بررسی مسائل در صورت عدم تشخیص محل وقوع جرم
۸۲	۳-۱۱-۲- ارتباط بین صلاحیت عمومی دادگاه با صلاحیت محلی دادگاه
۸۲	۴-۱۱-۲- صلاحیت محلی دادگاهها و قواعد آن
۸۵	۵-۱۱-۲- ویژگی های قواعد صلاحیت محلی
۸۷	۱۲-۲- صلاحیت شخصی
۹۰	۱-۳- استثنائات صلاحیت محلی
۹۱	۱-۱-۳- صلاحیت اضافی
۹۷	۳-۱-۱-۱- تعدد اتهام
۱۰۱	۳-۱-۱-۱-۱- تعدد اتهام زنا
۱۰۲	۳-۱-۱-۱-۲- تعدد جرم مساحقه
۱۰۳	۳-۱-۱-۱-۳- تعدد اتهام قذف
۱۰۳	۳-۱-۱-۱-۴- تعدد اتهام شراب خواری
۱۰۳	۳-۱-۱-۱-۵- تعدد اتهام سرقت
۱۰۴	۳-۱-۱-۲- تعدد متهم
۱۰۶	۳-۱-۱-۳- تعدد متهم و وحدت اتهام
۱۰۶	۴-۱-۱-۳- تعدد اتهام و وحدت متهم
۱۰۷	۵-۱-۱-۳- تعدد اتهام و تعدد متهم
۱۰۸	۲-۱-۱-۳- احواله
۱۱۴	۳-۱-۲-۱- ویژگی های احواله

- ۱۱۶..... ۱-۱-۲-۲-موارد احاله
- ۱۱۷..... ۳-۱-۱-۳-طرق احاله
- ۱۱۸..... ۴-۱-۱-۳-سابقه احاله در قانون کیفری ایران
- ۱۲۰..... ۵-۱-۱-۳-احاله پرونده کیفری در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
- ۱۲۲..... ۶-۱-۱-۳-احاله پرونده کیفری در دادگاه های نظامی
- ۱۲۵..... ۳-۱-۱-۳-صلاحیت انحصاری
- ۱۳۷..... جمع بندی
- ۱۴۳..... منابع و مآخذ

وظیفه قانون ایجاد امنیت اجتماعی، جلوگیری از ایجاد اختلاف و حل اختلاف در صورت حدوث آن است. با فزونی جمعیت، پیچیده و متنوع تر شدن روابط اجتماعی، این مهم روز به روز دشوارتر گردیده است. به تبع این تحولات حل اختلافات بین مردم و رسیدگی به جرائم متعدد و پیچیده نیز دشوار شده و نمی توان انتظار داشت که یک قاضی بتواند به انواع اختلافات و جرم ها رسیدگی نماید، زیرا اشراف بر کلیه قوانین و یافتن راه حل برای همه گنجانده اختلاف از توان یک نفر، هر چقدر هم که توانمند و ساعی باشد بر می آید. به همین دلیل است که با توجه به تجارب به دست آمده در کشورها برای حل اختلافات و رسیدگی به جرائم به موجب قانون، تقسیم کاری بین دادگاه ها انجام شده که به قواعد صلاحیت معروف است. گرچه در کشور ما برخلاف رویه جاری در دنیا با تصور لایحه تشکیل دادگاه عمومی و انقلاب و حذف دادسرا به عبث سعی شده بود که کلیه اختلافات و جرائم نزد یک دادگاه قابل طرح باشد، اما سرانجام روشن گردید که این امر امکان پذیر نیست و تقسیم دادگاه عمومی به جزایی، حقوقی و خانواده آغاز تخصصی شدن دادگاه ها بوده که امید است، ادامه یافته و دادگاه های تخصصی تر ایجاد شود.

صلاحیت به توانایی (حق) و تکلیف رسیدگی به یک دعوا، و حل اختلاف یا فصل خصومت، در مورد آن، گفته می شود. صلاحیت دادگاه ها را به دو دسته، می توان تقسیم کرد: صلاحیت ذاتی، صلاحیت محلی.

صلاحیت محلی، غالباً مشخص کننده شایستگی دادگاه ها از حیث قلمرو جغرافیایی است. بنابراین دادگاه عمومی که در صنف، قضایی - در نوع، عمومی - و در درجه، نخستین است دارای صلاحیت ذاتی برای رسیدگی به کلیه اختلافات می باشد مگر اختلافاتی که به موجب قانون، در صلاحیت دادگاه دیگری قرار داده شده باشد. اما این دادگاه عمومی نمی تواند، صالح به رسیدگی نسبت به تمام دعاوی که در یک کشور رخ می دهد باشد از این رو هر یک از محاکم عمومی از حیث قلمرو جغرافیایی، تنها در محدوده خود، به اختلافات رسیدگی می کند. و به عبارت دیگر، دادگاه ها برای محلی کردن دعاوی از یک محلی تقسیم می شوند، که آن صلاحیت محلی است. پس صلاحیت را این طور می توان تعریف کرد: که صلاحیت، توانایی (حق) و تکلیفی است که به موجب قانون، دادگاه و مراجع قضایی و غیر قضایی، در رسیدگی به دعاوی (شکایت) و حل اختلاف در مورد آن دارا می باشند (غماهی، ۱۳۹۲، ۴).

چون قوانین صلاحیت محلی برای مصالح خصوصی افراد وضع شده است، فاقد خصیصه نظم عمومی است. از طرف دیگر اصولاً از قوانین مخیره محسوب می شود پس علی القاعده باید انحراف از آن به تراضی اصحاب دعوا جایز باشد. قواعد صلاحیت محلی، عطف به ماسبق نمی شوند و اصولاً اثر فوری قانون شامل دعاوی مطروحه نمی گردد. چون این ایراد، ایراد آمره نیست و فاقد جنبه ی خصوصی است.

پس دادگاه نمی تواند راسا به آن توجه کند و از طرف دیگر اگر خارج از قیود ماده ی ۸۹، ۹۰ باشد، دادگاه توجه نخواهد کرد. و از اطلاق بند ۱ ماده ی ۷۴ و ماده ی ۷۹ بر می آید که به خواننده صرفا (نه خواهان) حق ایراد به عدم صلاحیت تا پایان اولین جلسه ی دادرسی داده است (شمس، ۱۳۸۳، ص ۱۳۲).

در جرایم مرکب مثل کلاهبرداری که یک جزء از جرم در یک شهر و جزء دیگر در شهر دیگری راقع شده است یا در جرایم مستمر مثل حمل سلاح در شهرهای مختلف، این امر به سادگی ممکن نیست. در چنین جرایمی باید به سایر عوامل تعیین صلاحیت محلی توجه کرد. پس ا محل وقوع جرم، محل دستگیری متهم در تعیین صلاحیت مؤثر است. بنابراین بر فرض مثال در جرم کلاهبرداری که فرد در تهران متوسل به وسایل متقلبانه شده و در کرمانج سال سر را برده است ولی در کرج دستگیر شده همین دادگاه صالح به رسیدگی می باشد (سور، ۱۳۸۴، ۶۷). حال در کتاب حال اهداف کتاب بدین ترتیب است که ویژگی های قواعد صلاحیت محلی در حقوق کیفری چیست؟ و معیارهای اصلی صلاحیت محلی در حقوق کیفری ایران کدامند؟ همچنین استثنائات وارد بر صلاحیت محلی در حقوق کیفری ایران کدامند؟